

Grafimediabranche

Ontwikkeling economische conjunctuur 2025-4

A&O fonds
Grafimediabranche

Panteia

Grafimediabranche

Ontwikkeling economische conjunctuur 2025-4

Opdrachtgever

A&O fonds Grafimediabranche

Gepubliceerd

Zoetermeer, 4-12-2025

Projectnummer

11411

Versie

1

Status

Definitief

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

	Samenvatting	4
	Belangrijkste conclusies	4
	Barometer	6
1	Economische klimaat	9
1.1	Achtergrond	9
1.2	Economische klimaat	9
1.2.1	Voorspelbaarheid economische klimaat	9
1.2.2	Ontwikkeling van het economische klimaat	10
1.3	Omzetontwikkeling	10
1.3.1	Totale omzetontwikkeling	10
1.3.2	Omzetontwikkeling voor de buitenlandse markt	11
1.4	Orderpositie	12
1.4.1	Oordeel over totale orderpositie	12
1.4.2	Oordeel over buitenlandse orderpositie	13
1.4.3	Waarde van de totale orderontvangst	13
1.4.4	Prognose van de waarde van de buitenlandse orderontvangst	14
1.5	Concurrentiepositie	14
1.5.1	Op de binnenlandse markt	14
1.5.2	Op de buitenlandse markt binnen de EU	15
1.6	Bedrijfsactiviteit	16
1.6.1	Productie	16
1.6.2	Investerings	16
1.6.3	Winstgevendheid	17
1.6.4	Bezettingsgraad en productiecapaciteit	18
1.7	Belemmeringen bij de bedrijfsuitoefening en personeelsontwikkeling	19
1.7.1	Belemmeringen bij de bedrijfsuitoefening	19
1.7.2	Personeelsontwikkeling	19
1.8	Waarde inkooporders	20
Bijlage 1	Toelichting op bronnen en grafieken	21

Samenvatting

Belangrijkste conclusies

Economisch klimaat

- Iets meer dan de helft van de grafische ondernemers vindt momenteel de ontwikkeling van het economisch klimaat nog steeds (redelijk) eenvoudig te voorspellen. In vergelijking met 2024 zijn de ondernemers momenteel iets positiever over het economische klimaat.
- Driekwart vindt dat het economisch klimaat stabiel is. De verwachtingen voor het vierde kwartaal 2025 zijn positief.

Omzetontwikkeling

- Ruim de helft van de ondernemers laat weten dat de omzet het derde kwartaal gelijk is gebleven. Onder de ondernemers die wel een verandering rapporteerden, was in het derde kwartaal per saldo sprake van een omzetsdaling. Vergeleken met dezelfde periode in 2022, 2023 en 2024 is dit negatieve saldo in 2025 zelfs het grootst.
- Voor het vierde kwartaal van 2025 verwacht vier op de tien ondernemers een omzetstijging en rekt de helft op stabilisatie van de omzet. Daarnaast voorziet 10% een daling.
- Het beeld voor de buitenlandse omzet vertoont een vergelijkbaar patroon als dat van de totale omzet. Bijna driekwart van de ondernemers rapporteerde in het derde kwartaal een stabilisatie van hun buitenlandse omzet. De andere ondernemers rapporteerde vooral een daling van hun buitenlandse omzet.
- De vooruitzichten voor het vierde kwartaal van 2025 zijn positief. Bijna de helft van de ondernemers rekt op een stabiele buitenlandse omzet. Daarnaast verwacht 40% een stijging en voorziet 11% een daling. Per saldo wordt daarmee voor de buitenlandse markt een duidelijke omzetgroei verwacht.

Orderpositie

- Na een lichte terugval in het tweede en derde kwartaal van 2025, zegt de meerderheid van de ondernemers dat de orderpositie in het vierde kwartaal van 2025 normaal is. Deze ligt op hetzelfde niveau als in het eerste kwartaal van 2025. Onder de bedrijven die hun orderpositie niet als normaal ervaren, blijft de meerderheid de positie echter te klein vinden.
- De optimistische verwachtingen voor het derde kwartaal van 2025 betreffende de waarde van de totale orderontvangst zijn niet zijn uitgekomen. In plaats van de gehoopte groei was er sprake van een negatief saldo van -14%. Voor de helft van de ondernemers bleef de waarde van de orderontvangst gelijk. Een derde zag de waarde teruglopen, terwijl een vijfde een toename merkte.
- Bedrijven die drukwerk exporteren lijken goede zaken te doen: voor het vierde kwartaal van 2025 geeft 97% van deze ondernemers aan dat hun orderpositie op buitenlandse markten van normale omvang is. Slechts 2% geeft aan dat er ruimte is voor meer orders, terwijl 1% de orderpositie juist te groot vindt.

- Een derde van de ondernemers die drukwerk exporteren, verwacht een toename van de waarde van de buitenlandse orderontvangst in het vierde kwartaal van 2025. 62% verwacht geen verandering. Dit beeld wijkt in sterke positieve zin af van het vierde kwartaal van 2024 en is grotendeels vergelijkbaar met het vierde kwartaal van 2023.

Concurrentiepositie

- In de eerste twee kwartalen van 2025 gaf gemiddeld 80% van de ondernemers aan dat hun concurrentiepositie stabiel was. In het derde kwartaal zakte dit aandeel echter naar 67%. In oktober trekt dit beeld weer aan: 85% beoordeelt de concurrentiepositie als stabiel.

Bedrijfsactiviteit

- Per saldo verslechterde de bedrijfsactiviteit in het eerste kwartaal van 2025, waarna in het tweede kwartaal sprake was van herstel. In het derde kwartaal was opnieuw sprake van een verslechtering. De prognose voor het vierde kwartaal van 2025 wijst echter op herstel. Ruim een derde van de ondernemers voorziet een toename van de bedrijfsactiviteiten, ongeveer de helft verwacht een stabilisatie en 14% verwacht een afname van de bedrijfsactiviteit. Daarmee komt het saldo uit op een positief niveau, in lijn met voorgaande jaren.

Investerings

- Evenals in het derde kwartaal verwacht twee derde van de bedrijven in de grafimediabranche dat de investeringen in 2025 zullen stabiliseren ten opzichte van een jaar eerder (67%).

Winstgevendheid

- In het eerste kwartaal zagen we dat de winstgevendheid per saldo was verslechterd. In het tweede kwartaal zagen we dat dit saldo zich herstelde. In het derde kwartaal was opnieuw sprake van een verslechtering. De prognose voor het vierde kwartaal van 2025 wijst op een goed herstel van de winstgevendheid binnen de branche: 33% verwacht een verbetering.

Bezettingsgraad

- In het derde kwartaal van 2025 is de gemiddelde bezettingsgraad iets gedaald (naar 69%) ten opzichte van de voorgaande kwartalen. Voor het vierde kwartaal wordt een bezettingsgraad van 73% verwacht. Dit percentage komt overeen met de gemiddelde bezettingsgraad in de periode 2022 tot en met het tweede kwartaal van 2025 gemiddeld genomen op 75% van de productiecapaciteit. Dit percentage wordt door de meerderheid als normaal ervaren. 10% ervaart de capaciteit als te klein, terwijl slechts 6% deze als te groot beschouwt.

Belemmeringen bij de bedrijfsuitoefening en personeelontwikkeling

- Ook in het vierde kwartaal van 2025 ondervindt twee derde van de ondernemers één of meerdere belemmeringen bij de productie en/of zakelijke activiteiten. Belemmeringen hebben vooral te maken met een tekort aan vraag, een tekort aan arbeidskrachten en financiële beperkingen.

Ten opzichte van eerdere kwartalen en voorgaande jaren valt op dat in het vierde kwartaal het tekort aan arbeidskrachten vaker als belemmering wordt genoemd.

- Voor het vierde kwartaal verwachten de meeste ondernemers in de grafimediabranche dat hun personeelsbestand stabiel blijft (74%). Het vierde kwartaal wijkt hierbij niet veel af van het derde kwartaal.

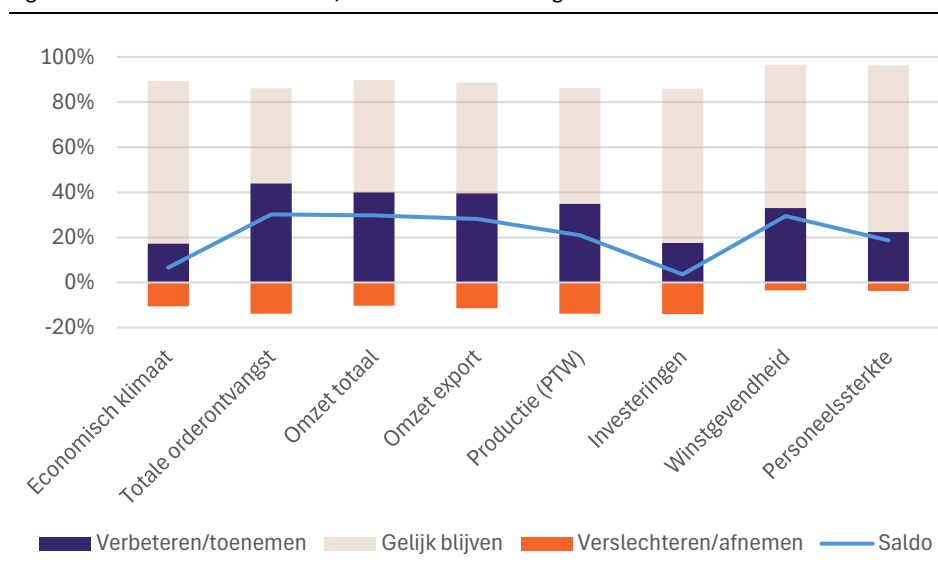
Waarde inkooporders

- Voor de komende drie maanden van 2025 verwacht 44% dat de waarde van de inkooporders zal toenemen. 46% verwacht een stabilisatie en 10% een afname. Het saldo 'toenemen versus afnemen' is hierdoor positief.

Barometer

In onderstaand figuur zijn de belangrijkste verwachtingen van grafische ondernemers voor de laatste drie maanden van 2025 weergegeven.

Figuur 1 Barometer kwartaal 4/2025 met verwachting voor de komende maanden

Bron: CBS conjunctuurenquête

Economisch klimaat – De meeste ondernemers beschouwen het economisch klimaat als stabiel.

Orderontvangst en omzet – Voor de totale orderontvangst rekt 44% van de ondernemers op een gelijkblijvend niveau, terwijl een even grote groep een verbetering verwacht. Bij de totale omzet zien we min of meer hetzelfde: 50% verwacht stabiliteit, terwijl 40% een verbetering verwacht. Omdat een groter deel eerder een stijging dan een afname verwacht, is het saldo positief. De exportverwachtingen tonen hetzelfde beeld en zijn daarom eveneens per saldo positief.

Productie en investeringen – De helft van de ondernemers verwacht een stabiele productie. De rest verwacht vooral een toename. De verwachtingen voor investeringen blijven grotendeels stabiel. De groep ondernemers die een toename voorziet is net iets groter als de groep die een afname voorziet, waardoor het saldo net nog positief is.

Winstgevendheid – De verwachtingen zijn overwegend stabiel. Van de ondernemers die een verandering voorzien, verwachten de meesten een verbetering.

Personeelssterkte – Op het gebied van werkgelegenheid blijven de verwachtingen stabiel. Driekwart van de bedrijven voorziet geen uitbreiding of inkrimping van hun personeelsbestand. Van de ondernemers die een verandering voorzien, verwachten de meesten een toename qua personeel.

Samengevat tonen de prognoses voor het vierde kwartaal een overwegend stabiel beeld met licht positieve uitschieters voor omzet, productie, export en personeel.

1 Economische klimaat

1.1 Achtergrond

Deze kwartaalrapportage geeft een actueel beeld van de economische ontwikkeling binnen de grafimediabranche. De informatie is gebaseerd op kwartaalenquêtes onder grafische ondernemers. Zij delen hun ervaringen over de afgelopen maanden en hun verwachtingen voor de nabije toekomst. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) waarborgt dat de resultaten representatief zijn voor de gehele branche.

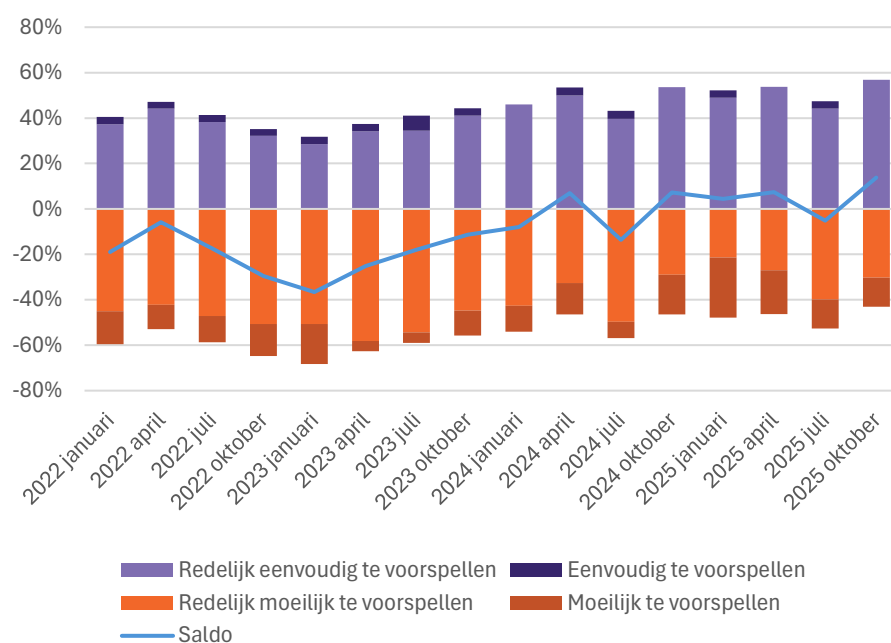
De economische trends worden weergegeven aan de hand van zeven thema's, ondersteund door grafieken. Elke grafiek laat de ontwikkeling sinds 2022 zien en, waar mogelijk, een vooruitblik op het vierde kwartaal van 2025. Zo ontstaat een helder overzicht van de belangrijkste bewegingen in de sector.

1.2 Economische klimaat

1.2.1 Voorspelbaarheid economische klimaat

Ruim de helft van de ondernemers in de grafimediabranche is voor het vierde kwartaal van 2025 van mening dat het economische klimaat in Nederland redelijk eenvoudig te voorspellen is (57%). Het saldo is, nadat deze in het derde kwartaal negatief was, voor het vierde kwartaal positief. In vergelijking met alle voorgaande kwartalen zijn de ondernemers nu het meest positief.

Figuur 2 Mate waarin het economisch klimaat te voorspellen is

Bron: CBS conjunctuurenquête

1.2.2

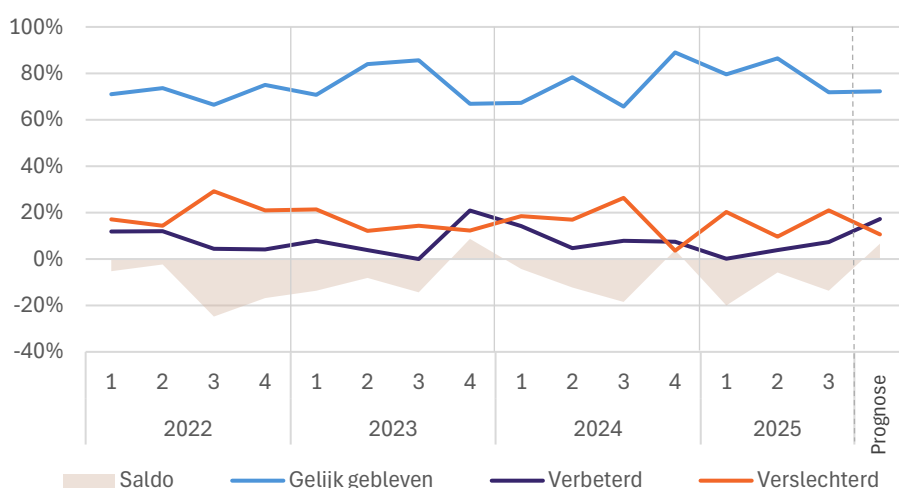
Ontwikkeling van het economische klimaat

Figuur 3 laat zien hoe grafische ondernemers het economische klimaat ervaren. Bijna driekwart (72%) ervaart het klimaat als stabiel en verwacht voor het vierde kwartaal 2025 ook geen verandering (blauwe lijn in de grafiek).

Onder de ondernemers die wél een verschil merken, ziet een groter deel eerder een verslechtering dan een verbetering. Dit komt tot uiting in een negatief saldo tussen 'verbetering' en 'verslechtering' (beige vlak).

De verwachtingen voor het vierde kwartaal 2025 zijn echter positiever. Bijna een vijfde van de ondernemers voorziet een verbetering van het economisch klimaat, terwijl tien procent een verslechtering verwacht. Het saldo is hierdoor positief, net zoals in de kwartalen 4 in 2024 en 2023.

Figuur 3 Ontwikkeling van het economische klimaat

Bron: CBS conjunctuurenquête

1.3

Omzetontwikkeling

1.3.1

Totale omzetontwikkeling

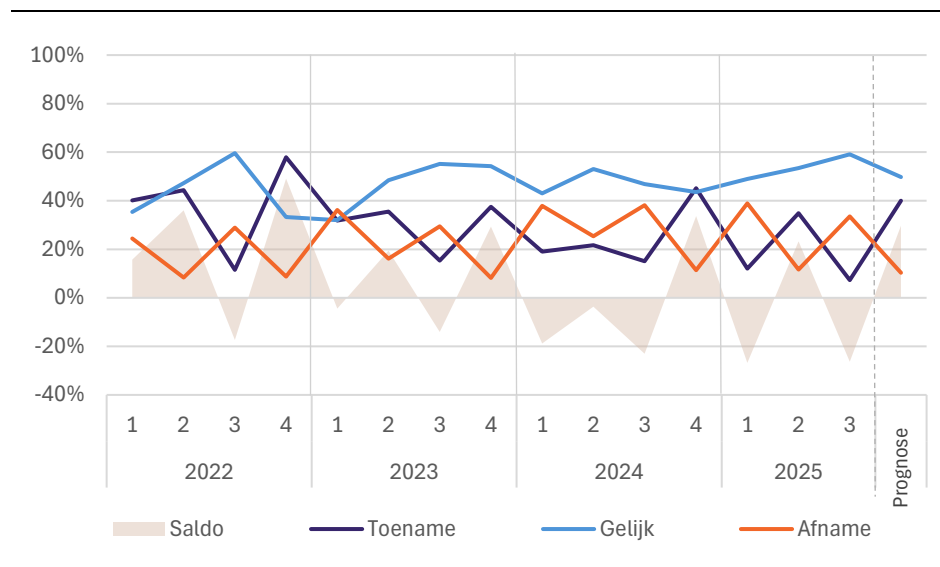
Figuur 4 laat zien hoe de totale omzet zich de afgelopen kwartalen heeft ontwikkeld. Bedrijven konden daarbij aangeven in hoeverre hun totale omzet per kwartaal gelijk is gebleven, is toegenomen of juist is afgenomen.

In het derde kwartaal van 2025 bleef bij 60% van de ondernemers de omzet gelijk (blauwe lijn). Bij een derde daalde de omzet, terwijl slechts 7% een groei zag. Hierdoor komt het saldo – het verschil tussen ondernemers met omzetgroei en omzetsdaling – negatief uit. Vergeleken met dezelfde periode in 2022, 2023 en 2024 is dit negatieve saldo in 2025 zelfs het grootst.

De vooruitzichten voor het vierde kwartaal van 2025 zijn positief. Vier op de tien ondernemers verwachten een omzetstijging en de helft rekt op een stabiele omzet.

Slechts 10% voorziet een daling. Daarmee komt het verwachte saldo voor het vierde kwartaal duidelijk positief uit, vergelijkbaar met dezelfde kwartalen in 2023 en 2024.

Figuur 4 Totale omzetontwikkeling

Bron: CBS conjunctuurenquête

1.3.2

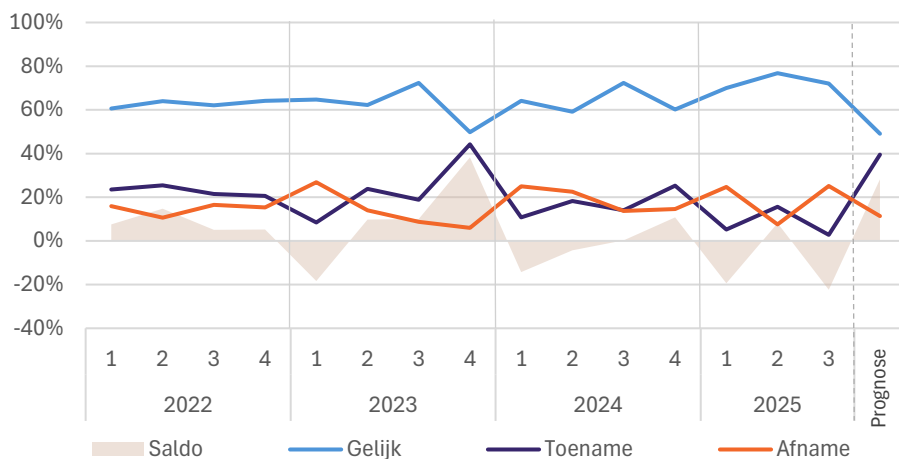
Omzetontwikkeling voor de buitenlandse markt

In figuur 5 wordt de omzetontwikkeling voor de buitenlandse markt weergegeven. Bedrijven konden daarbij aangeven in hoeverre hun buitenlandse omzet per kwartaal gelijk is gebleven, is toegenomen of juist is afgenomen.

Het beeld voor de buitenlandse omzet laat een vergelijkbare ontwikkeling zien als dat van de totale omzet. Hoewel een groot deel van de ondernemers (73%, blauwe lijn) een stabiele omzet rapporteerde, gaf 25% aan dat de buitenlandse omzet in het afgelopen kwartaal is gedaald. Slechts 3% zag een stijging. Daardoor komt het saldo – het verschil tussen omzetstijging en -daling – uit op een fors negatief niveau van 22%. In dezelfde kwartalen van 2022, 2023 en 2024 was het saldo nog positief (in 2023 en 2024 zelfs +10%).

De verwachtingen voor het vierde kwartaal van 2025 zijn echter een stuk gunstiger. Bijna de helft van de ondernemers rekent op een stabiele buitenlandse omzet. Daarnaast verwacht 40% een stijging en voorziet 11% een daling. Per saldo wordt daarmee voor de buitenlandse markt een duidelijke omzetgroei verwacht.

Figuur 5 Buitenlandse omzetontwikkeling

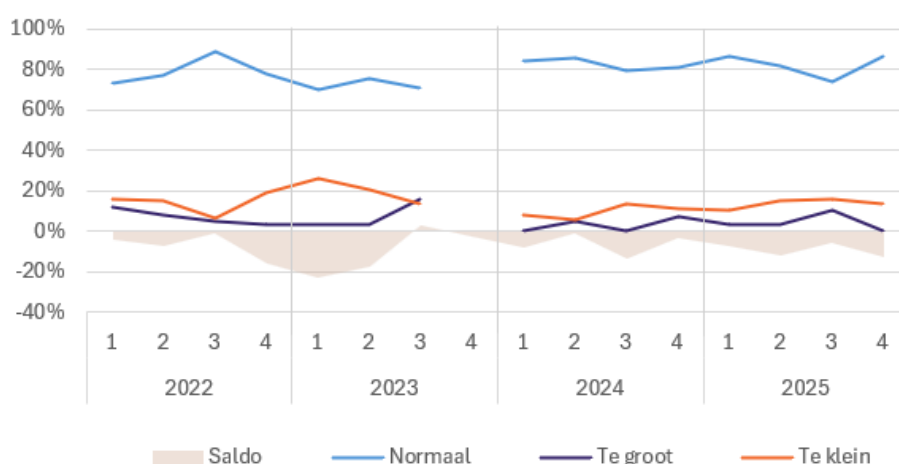
Bron: CBS conjunctuurenquête

1.4 Orderpositie

1.4.1 Oordeel over totale orderpositie

Na een lichte terugval in het tweede en derde kwartaal van 2025, zegt een ruime meerderheid van de ondernemers dat de orderpositie in het vierde kwartaal van 2025 weer op hetzelfde niveau ligt als in het eerste kwartaal van 2025. 86% zegt hun orderpositie normaal te vinden. Binnen de groep ondernemers die hun orderpositie niet als normaal ervaren, blijft de meerderheid van mening dat deze te klein is (13%).

Figuur 6 Oordeel over totale orderpositie

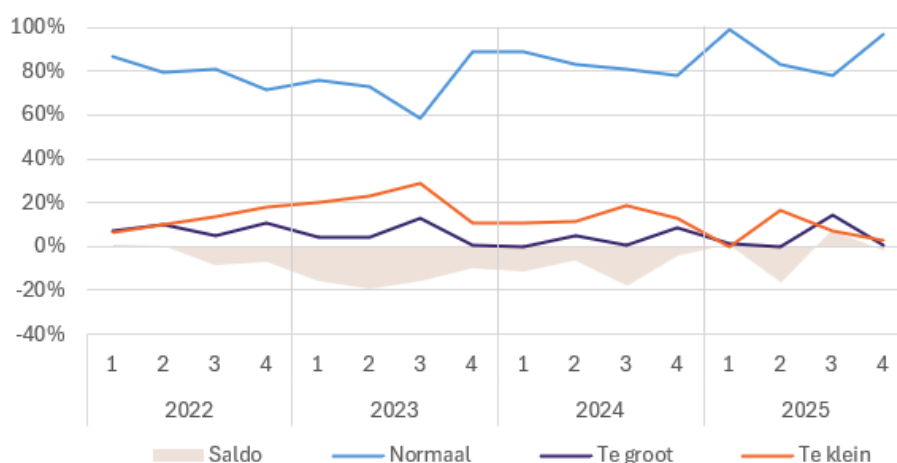
Bron: CBS conjunctuurenquête

1.4.2

Oordeel over buitenlandse orderpositie

Bedrijven die drukwerk exporteren lijken goede zaken te doen: 97% van deze ondernemers geeft aan dat hun orderpositie op buitenlandse markten van normale omvang is. Slechts 2% geeft aan dat er ruimte is voor meer orders, terwijl 1% de orderpositie juist te groot vindt. Hierdoor komt het saldo tussen 'te groot' en 'te klein' licht negatief uit.

Figuur 7 Oordeel over buitenlandse orderpositie

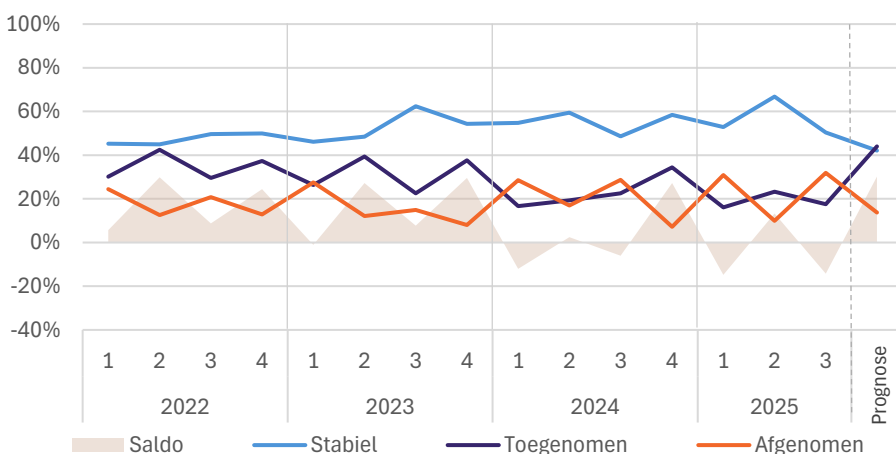
Bron: CBS conjunctuurenquête

1.4.3

Waarde van de totale orderontvangst

Figuur 8 laat zien dat de optimistische verwachtingen voor het derde kwartaal van 2025 niet zijn uitgekomen. In plaats van de gehoopte groei was er sprake van een negatief saldo van -14%. Voor de helft van de ondernemers bleef de waarde van de orderontvangst gelijk. Een derde zag de waarde teruglopen, terwijl 18% juist een toename merkte. Voor het vierde kwartaal verwacht 40% een groei, een evengrote groep een stabilisatie en 14% een afname.

Figuur 8 Waarde van de totale orderontvangst

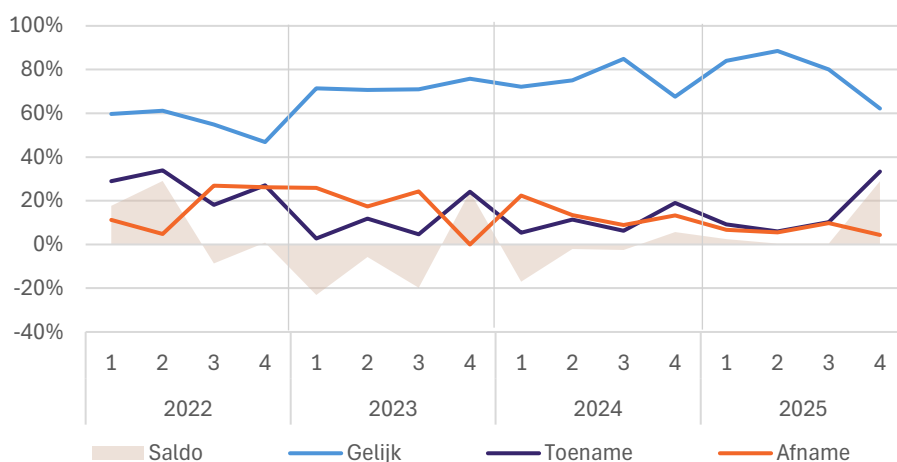
Bron: CBS conjunctuurenquête

1.4.4

Prognose van de waarde van de buitenlandse orderontvangst

Figuur 9 laat zien dat een derde van de ondernemers een toename van de waarde van de buitenlandse orderontvangst in het vierde kwartaal van 2025 verwacht. 62% verwacht geen verandering en omdat slechts 4% een afname verwacht, resulteert dit in een positief saldo van 29%. Dit beeld wijkt in sterke positieve zin af van het vierde kwartaal van 2024 en is grotendeels vergelijkbaar met dat in het vierde kwartaal van 2023.

Figuur 9 Prognose van de waarde van de buitenlandse orderontvangst

Bron: CBS conjunctuurenquête

1.5

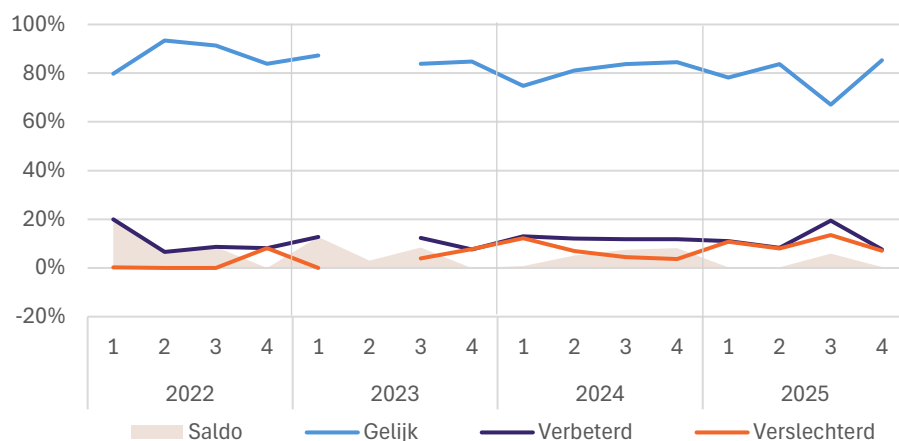
Concurrentiepositie

1.5.1

Op de binnenlandse markt

Figuur 10 laat zien hoe bedrijven hun concurrentiepositie op de binnenlandse markt beoordelen. In de eerste twee kwartalen van 2025 gaf gemiddeld 80% van de ondernemers aan dat hun positie stabiel was gebleven. In het derde kwartaal zakte dit aandeel echter naar 67%. In oktober trekt dit beeld weer aan: 85% beoordeelt de concurrentiepositie als stabiel. Het aandeel ondernemers dat een verbetering meldt, komt uit op 8%, duidelijk lager dan in het derde kwartaal. Het aandeel ondernemers dat een verslechtering ervaart, komt in oktober uit op 7%, eveneens duidelijk lager dan in het derde kwartaal.

Figuur 10 Oordeel over de eigen concurrentiepositie op de binnenlandse markt

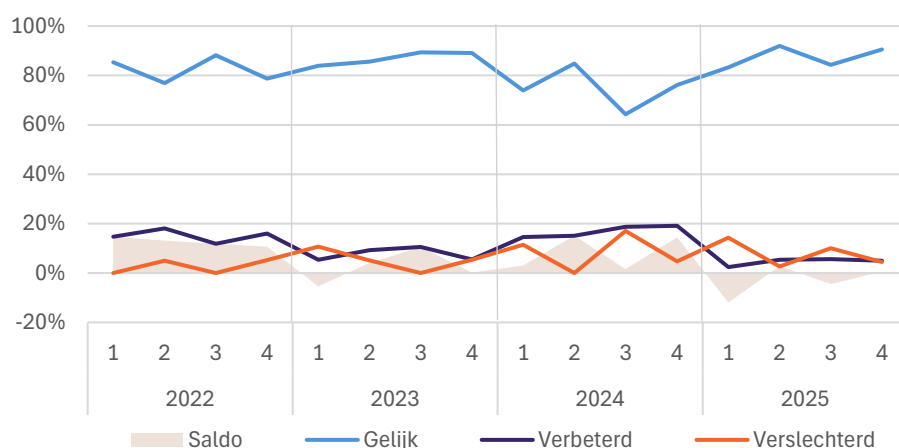
Bron: CBS conjunctuurenquête

1.5.2

Op de buitenlandse markt binnen de EU

Figuur 11 toont dat het beeld over de concurrentiepositie op de buitenlandse markt binnen de EU over de kwartalen sterk wisselt. Voor het vierde kwartaal van 2025 is de ruime meerderheid (91%) van mening dat zijn concurrentiepositie onveranderd zal zijn.

Figuur 11 Oordeel over eigen concurrentiepositie op de buitenlandse markt binnen de EU

Bron: CBS conjunctuurenquête

1.6 Bedrijfsactiviteit

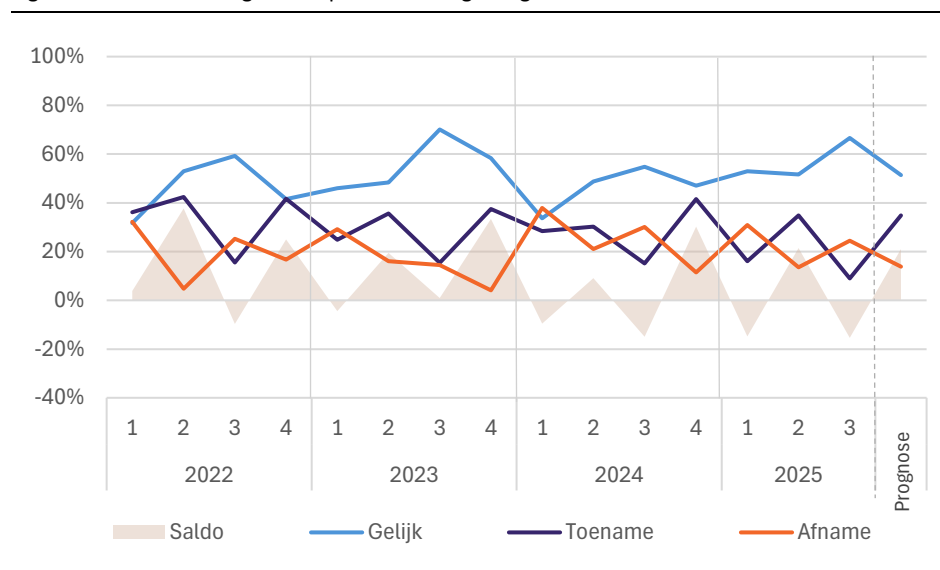
De bedrijfsactiviteit wordt inzichtelijk gemaakt aan de hand van het niveau van de productie / bedrijvigheid, investeringen, de winstgevendheid, de bezettingsgraad en het oordeel over de eigen productiecapaciteit.

1.6.1 Productie

Figuur 12 laat zien dat de ontwikkeling van de productie grillig verloopt. Per saldo verslechterde deze bedrijfsactiviteit in het eerste kwartaal van 2025, waarna in het tweede kwartaal sprake was van herstel. In het derde kwartaal was opnieuw sprake van een verslechtering: 24% van de ondernemers zag een afname, terwijl slechts 9% een toename zag. Bij twee derde bleef deze bedrijfsactiviteit gelijk. Hierdoor komt het saldo negatief uit.

De prognose voor het vierde kwartaal van 2025 wijst echter op herstel. Hoewel ongeveer de helft van de ondernemers een stabilisatie verwacht, voorziet 35% een toename en 14% een afname. Daarmee komt het saldo uit op een positief niveau, in lijn met de resultaten van voorgaande jaren.

Figuur 12 Ontwikkeling van de productie toegevoegde waarde

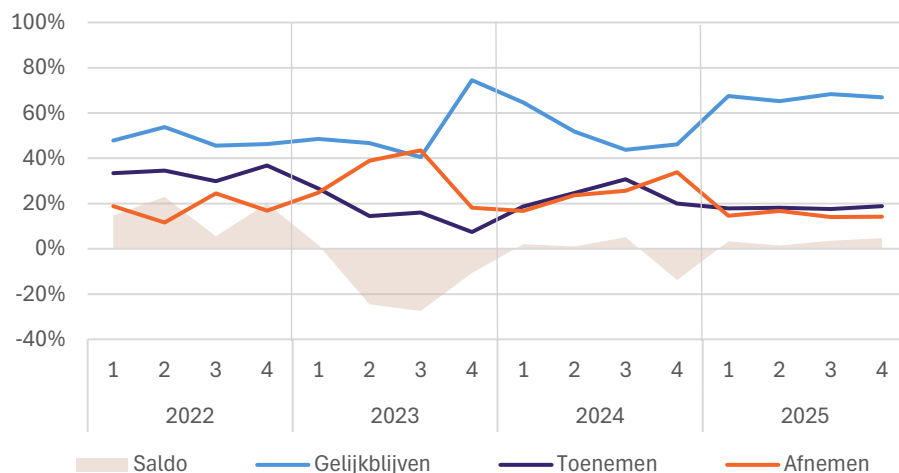

Bron: CBS conjunctuurenquête

1.6.2 Investerings

Wederom twee derde van de bedrijven in de grafimediabranche verwacht dat de investeringen in 2025 zullen stabiliseren ten opzichte van een jaar eerder. Het aandeel bedrijven dat een toename van de investeringen voorziet (19%) ligt iets hoger dan het aandeel dat een afname verwacht (14%). Ten opzichte van de voorgaande kwartalen van 2025 zijn deze verwachtingen nauwelijks bijgesteld.

Figuur 13 Investerings

Bron: CBS conjunctuurenquête

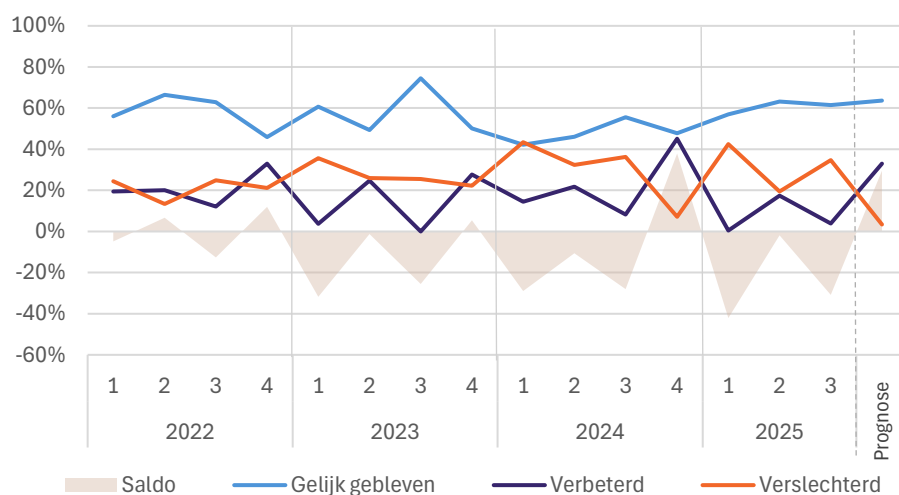
1.6.3

Winstgevendheid

Aan ondernemers in de grafimediabranche is gevraagd naar de winstgevendheid van hun onderneming. De winstgevendheid laat eenzelfde soort verloop zien als de bedrijfsactiviteit. Per saldo verslechterde de winstgevendheid in het eerste kwartaal van 2025, waarna in het tweede kwartaal sprake was van herstel. In het derde kwartaal was opnieuw sprake van een verslechtering: 24% van de ondernemers zag een afname, terwijl slechts 9% een toename zag. Bij twee derde bleef de bedrijfsactiviteit gelijk. Hierdoor komt het saldo negatief uit.

De prognose voor het vierde kwartaal van 2025 wijst op een goed herstel van de winstgevendheid binnen de branche: 33% verwacht een verbetering.

Figuur 14 Winstgevendheid

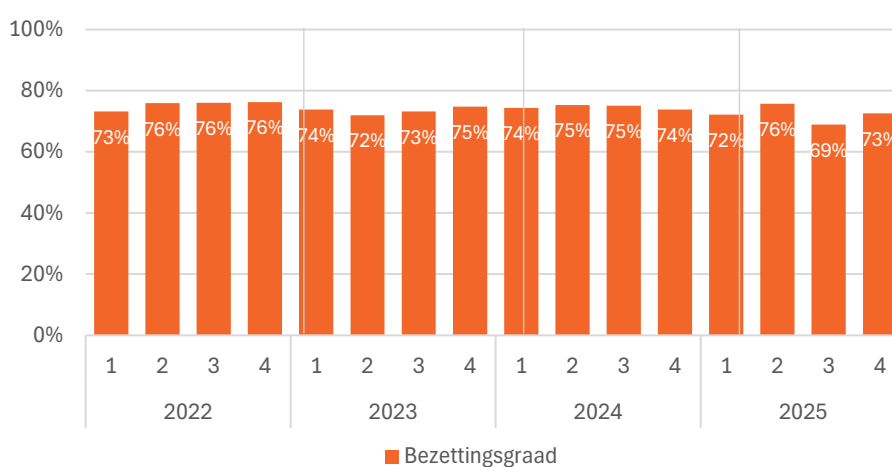
Bron: CBS conjunctuurenquête

1.6.4

Bezettingsgraad en productiecapaciteit

Figuur 15 toont de bezettingsgraad van de beschikbare productiecapaciteit. Hieruit komt naar voren dat er structureel overcapaciteit bij bedrijven in de grafimediabranche. De gemiddelde bezettingsgraad ligt in de periode 2022 tot en met het tweede kwartaal van 2025 gemiddeld genomen op 75% van de productiecapaciteit. In het derde kwartaal van 2025 lag de gemiddelde bezettingsgraad met 69% iets onder dit gemiddelde. Voor het vierde kwartaal wordt een bezettingsgraad van 73% verwacht.

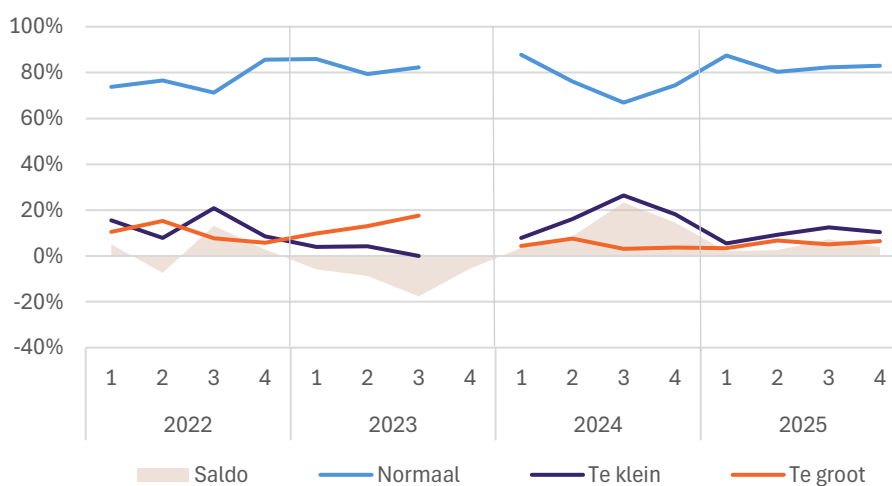
Figuur 15 Bezettingsgraad in de grafimediabranche

Bron: CBS conjunctuurenquête

83% van de ondernemers geeft aan dat de huidige productiecapaciteit, gelet op de verwachte afzetontwikkeling, als normaal wordt ervaren (figuur 16). 10% ervaart de capaciteit als te klein, terwijl slechts 6% deze als te groot beschouwt. Dit beeld is gelijk aan dat van het derde kwartaal.

Figuur 16 Oordeel over de productiecapaciteit

Bron: CBS conjunctuurenquête

1.7 Belemmeringen bij de bedrijfsuitoefening en personeelsontwikkeling

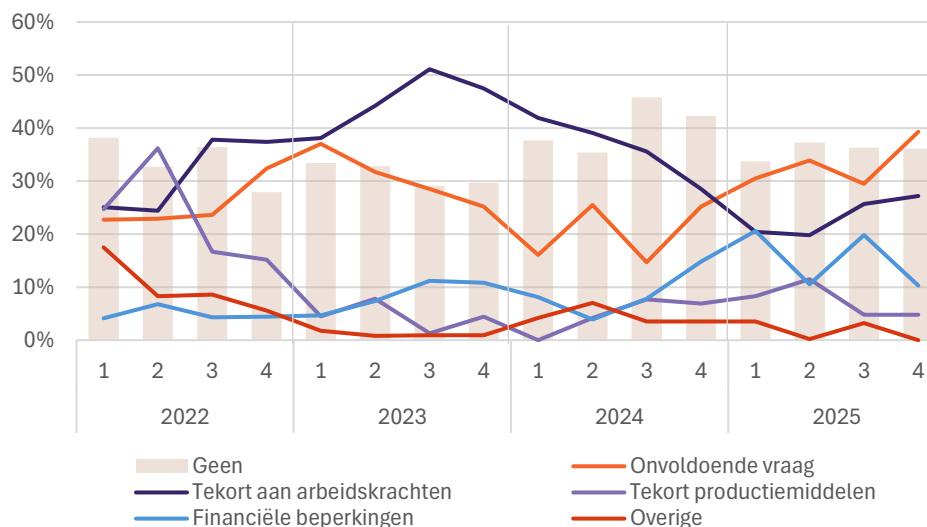
1.7.1 Belemmeringen bij de bedrijfsuitoefening

Figuur 17 laat zien in hoeverre grafische ondernemers belemmeringen ervaren bij hun bedrijfsuitoefening. Net als in voorgaande kwartalen blijkt dat een meerderheid van de ondernemers (64%) één of meerdere belemmeringen ondervindt bij de productie en/of zakelijke activiteiten. Dit houdt in dat 36% geen belemmering ervaart.

Onder de ondernemers die belemmeringen ervaren, wordt met name een tekort aan vraag het vaakst genoemd (39%) in het vierde kwartaal van 2025. Ook een tekort aan arbeidskrachten (27%) en financiële beperkingen (10%) worden relatief vaak als knelpunt genoemd. Een tekort aan productiemiddelen speelt daarentegen slechts bij 5% van de ondernemers een rol.

Ten opzichte van eerdere kwartalen en voorgaande jaren valt op dat in het vierde kwartaal het tekort aan arbeidskrachten vaker als belemmering wordt genoemd. In de jaren 2022 tot en met 2024 lag dit aandeel gemiddeld op 25%, en in de eerste drie kwartalen van 2025 op 31%. In het vierde kwartaal loopt dit op tot 39%.

Figuur 17 Ervaren belemmeringen bij de bedrijfsuitoefening

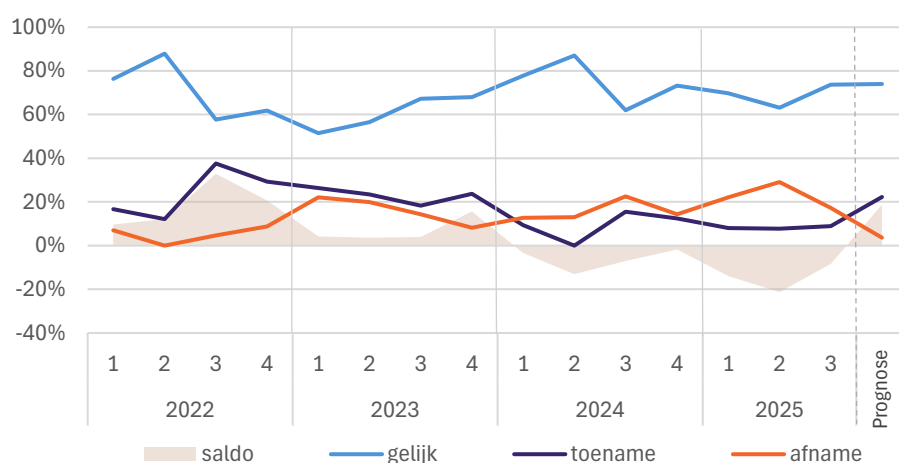
Bron: CBS conjunctuurenquête

1.7.2 Personeelsontwikkeling

Figuur 18 laat zien hoe bedrijven aankijken tegen de ontwikkeling van hun personeelssterkte. Voor het vierde kwartaal verwachten de meeste ondernemers in de grafimediabranche dat hun personeelsbestand stabiel blijft (74%). Zij gaan er dus van uit dat het vierde kwartaal niet veel zal afwijken van het derde.

In het eerste halfjaar van 2025 gaf gemiddeld 67% van de ondernemers aan dat de personeelsomvang gelijk bleef, wat lager ligt dan de 74% nu. Opvallend is vooral 22% een toename verwacht en dat slechts 4% een afname van het personeelsbestand verwacht. Dat is een duidelijk lager aandeel dan in het derde kwartaal (17%) en zelfs veel lager dan in het eerste halfjaar van 2025, toen gemiddeld 26% een daling voorzag. Hierdoor komt het saldo positief uit.

Figuur 18 Ontwikkeling van de personeelssterkte

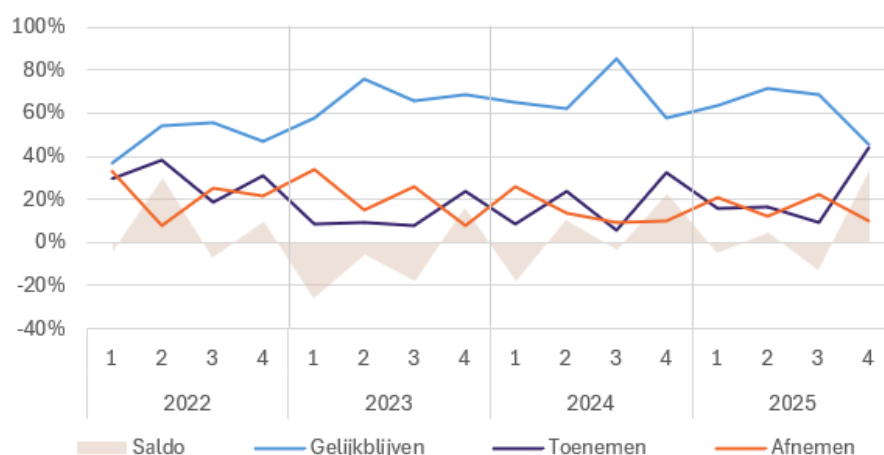

Bron: CBS conjunctuurenquête

1.8 Waarde inkooporders

Figuur 19 laat zien wat de verwachting is omtrent de totale waarde van inkooporders is van de grafische bedrijven bij leveranciers. Voor de komende drie maanden van 2025 verwacht 44% dat de waarde van de inkooporders zal toenemen. 46% verwacht een stabilisatie en 10% een afname. Het saldo 'toenemen versus afnemen' is hierdoor dan ook positief.

Figuur 19 Verwachting omtrent de waarde van de orders die de ondernemers bij leveranciers verwachten te plaatsen

Bron: CBS conjunctuurenquête

Bijlage 1

Toelichting op bronnen en grafieken

1.1

Bronnen

De Conjunctuurenquête Nederland (COEN) van het CBS peilt onder ondernemers hun ervaringen en verwachtingen omtrent een groot aantal onderwerpen die samen een beeld geven van de bedrijfseconomische ontwikkeling in diverse branches. De enquêtes vinden maandelijks plaats, maar eens per kwartaal is de bevraging uitgebreider. De maandenquêtes worden uitgevoerd in opdracht van de Europese Commissie. Het CBS voert de kwartaalenquêtes uit in samenwerking met MKB Nederland, VNO-NCW, het EIB en de KvK.

Het CBS biedt alleen de mogelijkheid om de resultaten naar branche uit te splitsen indien dit een betrouwbaar representatief beeld van deze branche oplevert. Bij het raadplegen van deze branchegegevens is het niet mogelijk statistische verbanden te leggen met bijvoorbeeld de grootteklasse of de hoofdactiviteit van de bedrijven. De consequentie is dat daarom alleen een gemiddeld beeld ontstaat op brancheniveau zonder de mogelijkheid deze verder uit te splitsen naar deelsegmenten.

1.2

Grafieken

Databewerking

De van CBS verkregen data betreft voornamelijk uitsplitsingen naar percentages bedrijven per antwoordcategorie zoals in de grafieken vermeld wordt. In een enkel geval gaat het om absolute gemiddelden zoals bijvoorbeeld percentage capaciteitsbenutting of aantal maanden werk. Bij een aantal onderwerpen wordt de antwoordcategorie “n.v.t.” door ons weggelaten, waarna de overige antwoorden naar een totaal van 100% worden omgerekend. Hierdoor hebben de resultaten in dat geval alleen betrekking hebben op bedrijven die deze activiteiten ook daadwerkelijk uitvoeren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de bedrijven die zelf drukwerk exporteren of daadwerkelijk werkzaamheden uitbesteden.

Terugblik en prognose

Bij alle onderwerpen wordt over enkele jaren allereerst weergegeven hoe bedrijven terugblikten op de afgelopen periode, respectievelijk de afgelopen drie maanden. Deze data zijn beschikbaar tot en met het vierde kwartaal van 2025. Over het vierde kwartaal 2025 spreken bedrijven in de september/oktober-enquête een verwachting uit. Deze verwachting wordt in de desbetreffende grafieken als prognose 2025 weergegeven. Tenslotte worden sommige onderwerpen uitsluitend vanuit de huidige situatie gepresenteerd, dus zonder terugblik of prognose. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij de belemmeringen die bedrijven ervaren bij hun bedrijfsuitoefening.

Trends

De grafieken tonen de periode 2022 tot en met 2025, waardoor de ontwikkeling in de cijfers zichtbaar wordt en als trend kan worden gevolgd.